

ГОДИНА

5

1868

ВОЈИН

БРОЈ

13

1. Маја.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ,

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Бојни редови од Лера (наставак). — Положаји од Лера. (свршетак). — Суваров, из Милутина и Шмита (наставак).

Бојни редови.

Од Лера.

(Наставак.)

Задатак је резерви да помаже бојна одељења, па с тога и строј њен ваља томе задатку да одговара. У тај општи задатак — помагање — долази или смењивање бојних одељења, или продужавање бојнога фронта у једну ил' другу страну, или заклањање крила, или осигуравање одступања, или прелазак у наступање и најпосле или гоњење побеђена непријатеља. У опште задатак је резерве, да буде готова одмах се кренути на све стране и у све правце. По томе пак томе задатку највећма одговара сасређени строј; ал и то није у век тако, и пре свега опредељава се бројем војска, које заједно раде. Ако је војска велика, погрешно би било држати сву резерву на једној гомили, за средином бојнога реда, или за једним од крила. Овим би се добило то, да се резерва не би могла на време појавити на тачкама, где би нужна била, а тиме се једноме од главних услова — што бољем и тачнијем помагању бојнога реда не би одговорило. Ето са чега се при постројавању већег дела војске, почевши од

немачких бригада, дивизија итд. поред опште резерве, која је у век у једно скупљена, узимају још и нарочите резерве, које се постављају за појединим бојним деловима у једну ил' неколико линија, управљајући се према броју војске. На тај начин, ако се строји за бој цела војска, из три корпуса средње величине (сваки из три пешачке и једне коњичке дивизије), тад осим једнога корпуса, који гради главну резерву, узеле би се још три линије нарочитих резерва; од ових последњу гради она војска, коју и поред радикалне измене најновије тактике, врло погрешно зову друга бојна линија, а то све под утицајем рутинскога предања Фридрихове епохе. Карактер најновије, дубоке, перпендикуларне тактике **ничег линијског не трпи**, ту не сме бити ни друге линије, ни смене целих линија, ни промене фронтава бојним линијама. Ако ће корпус битку да бије, тада осим дивизије у општој резерви, биће још две линије нарочитих резерва. Ако се дивизија ил' бригада за бој хоће да узме, тад поред опште резерве, за први случај бригаде, а за други полка, још ће се узети једна линија нарочитих резерва, које ће задатак бити непосредно помагаче сваког од одељења прве бојне линије, и расположиће се за њима или по батаљону, по највише у колонама за напад*) или по неколико батаљона у скупу.

Код старих, као што је већ један пут казано, прилике, које опкољаваху бој, беху много простије, а и својства њихова оружја беху таква, да преду-

*) Нарочите резерве најближе бојнима одељењима, могу по околностима разне стројеве узимати (нападне колоне, полуводне из средине, четне колоне, разврнути строј, каре).

готовне периоде боја или са свим не беше, или она здраво кратка беше, са чега у њих и резерве или ни мало не беше или ако је и беше, то врло слабе у највише случајева¹. С тога, што резерве код њих не имадоше тако разна задатка, као у најновијој тактици, оне се обично и не располагаху сасређено иза бојних одељења, већ за сваким од ових. Ти узроци, та једнакост околности поред слабо покретне војске, беху повод, те резерве и пре линијске тактике² и за време ове иста места заузимаху, тако, да дубина бојнога реда не беше већа од дубине данашњих бојних линија³. Увеличање бојнога реда у дубину, као следствие развића гнкости и кретања, а заједно с тим и идеје о вредности резерве⁴, заслуге су новије тактике, која је с тога и названа **дубока**. (Наставиће се.)

Положаји.

Од Лера.

(Свршетак.)

Око девет сахата отпоче бој. Први напад пре-
дузеше 5 батаљона (из 24-те дивизије). Па покрај све

¹ Војводе као што беху Александар Велики (н. пр. код Арбеле), Ханибал или Цезар, који у боју не рачунаху толико на грубу снагу, колико на изненадности, — увек јако цењаху резерве.

² Осим таквих војвода омет, који као н. пр. Тирен, у боју много рачунаху на изненадности.

³ Ово се нарочито тиче пешачкога бојнога реда из тога времена. У време линијске тактике, резервну улогу у век коњица добијаше.

⁴ Са развићем гнкости и хитрости, бојиште је прешло на земљиште разнога карактера. Сад боја може да буде на свакоме земљишту, па и бојни редови према њему морају се удешавати. Са тога узрока добише вредности и изненадности у боју. На тај начин појави се пужда, с једне стране тражити средства за уклањање њихово, а с друге стране за употребу њихову против непријатеља. Најпосле савршенство технике умножи средства за приутовљавање напада, а тиме се продужи прва период боја. Све је то узрок те се мораде резерви дати особити значај и увеличати дубина бојнога реда. Таквих резерва, каквих дубока тактика хоће, не беше ни у једној предидућој периоди њена суштаствовања.

неіаке снаге своіе и силне противничке ватре, батаљони продреше у гаі и одагнаше Пољаке за прву іаругу; но гонећи их по шуми, **изненада** наиђоше на другу засеком оіачану іаругу. Од чести с тога, што изненада наиђоше на нову веома іаку препреку, а од чести због веома надмоћне снаге непријатељево, — Руси морадоше уступити. Одмах за овим, оіачани са 4 батаљона (из 25 дивизије) и опет іурнуше на гаі и успеше да Роланда из шуме истерају. Пољаци пак, уведоше у боі остали део дивизије Жигомировскове, и принудише Русе да се и опет повуку. Руси уведоше остале батаљоне из 25-те дивизије, и гаі изнова заузеше. Пољаци и опет оіачаше воіску у гају, ваіскама Богуславскога и Скржинцевога, и Руси изнова беіаху истиснути. Сад Руси уведоше у боі трећу дивизију и бригаду карабинаца, под заповешћу грофа Тоља и ђенерала Најдгарта. И ови 20 батаљона дужином своіом описаше гаі. И опет Руси сунуше у шуму, и опет морадоше уступити. Спремену за напад морао је приметити ђенерао Хлопицки, коіи тога дана заповедаше пољском воіском. Видећи скори критичан час, он сам поведе на десну половину гаіа четири батаљона из гренадирске ређименте. У исти мах Скржинецки пође са своіом дивизијом средином гаіа, а Чижевски са опорављеним стрељачким ређиментама удари левом страном. Па покрај све велике снаге своіе, коіом изнова нападаше Руси, и опет не беіаху сретњи. Ређименте из 3-ће, 24-те и 25-те дивизије, а тако исто и карабинци морадоше плећа обрнути, іер их је с крила млавила пољска артилерија, с лица нападаше их пешадија и изгубише већину своіих

старешина (а на име карабинци, који достигоше чак до друге јаруге). Дибих, који примети изненадну промену борбе: браниоци посташе нападачима, — заповеди 2-гој гренадирској бригади да прихвати карабинце, а сам отрчи к војсци 3-ће дивизије, обадри их и понова отпочне нападати. И јуришне колоне постројене у једној линији: карабинци с лева, гренадири с десна, под грмљавом добоша и спуштеним бајонетима без метка продреше у гај, и не сматрајући на силну непријатељску ватру, Дибих га сретњо одагна за даљни ров. Већ је било више од 2 сахата по подне, кад Русима испаде за руком да се у гају утврде.

Битка око Олховога гаја одликоваше се необичним упорством (она се отпоче у девет сахата изјутра, а сврши око 2 по подне: читавих 5 сахата трајаше); тесна просторија гаја покриваше 8000 војске; сва бејаше гранатама изривена, у шуми не бејаше ни једнога дрвцета, који не беше оштећено. Ово упорно борење од обе стране највише се разјашњава својствима гаја, који бејаше удесан за јогунасту обрану и после слабом снагом, коју Руси уведоше у бој, а нарочито у почетку боја. И доиста, већ при свршетку боја бејаху једнакога успеха, јер се силе обојих страна изравњаше (против 25 пољских батаљона 26 руских). Кад пак Руси уведоше још 8 батаљона карабинаца т. ј. кад против 25 пољских батаљона дођоше 34 руских, — тад се равнотежа тога часа покварила и борба се сврши на корист Руса *).

*) Издајено из „историје пољске буне“, Шмит, стр. 405—411.

7. Утврђења.

Утврђења заклањају војску и отежавају наступање непријатељско; она су дакле веома корисно средство, којим се изједначавају обе стране и прибавља надмоћније бранитељу (који по што ово достигне, у век сам предузимље нападни карактер); они му дају веће слободе у радњи, чине га у неколико самосталним да не мора управљати са свим своје радње по нападачевим (пасивна улога, које се бранитељ у пољу никако не може да опрости) и тим начином припомажу утврђења, да у високоме степену добијемо готово најважније преимућство у рату: радити не оно, што непријатељ хоће већ на против натерати га, да он ради оно што ми хоћемо. Колико пак утврђења припомажу достижењу ових користи, најбоље нам може засведочити полтавска битка. Нек захвали Петар своме предвиђају (он беше нападнут са две стране), који сам мишљаше да нападне на противника (27 Јунија у место 29), — ова случајна за њ битка не бејаше случајна: јер га она затече савршено спремна за упорну борбу; правац напада непријатељскога бејаше одређен; на послетку, кретање шведске војске међу редуима, растроји њихов размештај и то знатно олакша борбу Русима са те стране редута *)

Све се ове користи појављују више или мање; а зависе од распореда утврђења, њиховог броја и снаге **).

*) „Военный Сборник“ 1865 г. № 4.

**) Подробније о овоме доћи ће ниже. Види „о утврђеним положаима“.

Обрана утврђења. Сва се три рода војске могу корисно узети за заштиту утврђења. Ал непосредна обрана њихова пада на пешадију и артилерију. Коњица и опет има помоћну улогу, као што смо више реди већ помињали.

При размештају у отвореноме шанцу, од пешадије се само толико за посаду узме, колико је преко потребно; већи део њен поставља се иза утврђења, ал опет у заклону. Посада у шанцу овако се размести: стрелци дођу по банкету у виду веома густога низа (четири до шест корака на ред) у једну врсту*), које подржавају малене резерве. Главна резерва и коњица размештају се натраг под заклоном. Топови се међу на места, која су већ спремна: на табле или иза прореза (заклањајући их); најпре нарочито у испадним угловима на таблама. Предњаци и муницијонски сандуци постављају се изван утврђења, вишеци са зрнима међу се или у барутне магацине, (који се ретко праве особито у пољским шанчевима) или се заклањају иза сандука (мерлона) у малим рупама, које се против распрних метака покривају бусеном, плетжом и т. д.

*) Некада се у фортификацијама световаше, да се пешадија у две врсте постави на самоме банкету; али ово не треба никад више чинити, с тога, што иза грудобрана не могу две врсте у исти мах да пуцају. Да се удесно пуца, преко је потребно прилећи уз површину унутрашњег нагиба грудобрана, а што две врсте у исти мах не могу чинити; те дакле друга врста може само помоћи бржем пуцању, пунећи пушке прво. А за ово чудно би било метути и њу на банкет (никада не треба ставити војску у таки положај, у коме би она више од непријатеља страдала, но што би могла сама њему шкочити, правило је потпуно рационално); у том је случају њено место у подножју банкета.

У затвореним шанчевима цела разлика стоји у томе, што се резерва унутра смешта. Но са маленога простора не може бити Бог зна какве неударности, јер се за обрану ових шанчева саразмерно мање војске узимље, но код оних шанчева што су на гркљану отворени. Затворена утврђења, као што горе рекосмо, одређена су дакле тек за мање одреде, који су одвојени од главне војске, и остављени тако својој сопственој снази. И њихов затворени гркљан и треба да до некога степена замени потребну већу резерву.

До почетка битке, бранитељ треба поглавито да се за ово постара: 1., да уништи све сметње пред шанцем, које ватру заклањају, и то што је могуће даље; и 2., да определи даљине до разних предмета на предини шанчевој. Особито ово последње има велике важности, јер знајући даљине не задржава се бранитељ дугим пробањем, и према томе дакле за познате даљине и зрна тачно гађају, — што је особито важно за садашње жлебне топове. Прва пак тачка може се сматрати више као савет теорије, — јер се ово ретко може постићи, особито код пољских шанчева, који се обично на брзу руку праве.

Особито је карактерна црта при обрани шанчева, што стрелци посаде могу много раније отпочети пуцање, него што су то могли при брањењу и којих других земљишних предмета, — јер су даљине пред шанцем већ познате (кад је било времена за подизање шанца, зацело ће га бити и за мерење ових даљина). Кад ће пак отпочети ватра артиљеријска, то ће као и при свима браничим

приликама, зависити нарочито од односнога броја бранитеља према нападачу.

Остали део борбе не разликује се ничим другим од обране тврђих земљишних предмета; једина разлика стоји у томе, што пешадија (са банкета) **искаче на грудобран**, те да сретне непријатеља, (који напада на утврђење) најпре ватром а после бајонетом. Овако поступање пешадије бејаше у употребењу на свршетку прошлог столећа, када се по духу тадашње тактике, пешадија размешташе по банкету, готово без резерве*). Ово бејаше последњи тренут борбе; у случају неуспеха, одступало се. На даљу обрану није се могло ни мислити, јер резерве готово не бејаше. Таким начином, за времена линијске тактике, — изгубљен грудобран решио је судбу обране утврђења. Савршено је други карактер узела обрана утврђења при садашњој нашој дубокој тактици, где има силних резерва. Сада с губитком грудобрана не само не свршава се обрана, већ баш тад отпочиње нов одсек њен. Ето с чега суштина ствари у овој прилици стоји нарочито у искусном и решивом, а особито **погођеном тренутку**, кад да се уведе у бој нова резерва против непријатеља, који прешав ватрени простор и све друге преграде, растројен улеће у шанац; и дакле не скаче се више на грудобран, јер је то не само много несигурнији посао, већ још доноси и следећих недостатака: 1., пешадија, скочивши на грудобран,

*) Таки размештај пешадије браниочева највећма је условљен оним родом, у коме нападач наступао буд против шанца (дугачке широке линије, незакривене низом стрељачким, а при том без резерве).

открива се стрелцима нападачевим (који су на ивицу гласије прилегли) и страда јако од њихове ватре, и 2., још важније, бранитељ ретко може до последњега тренута толико присуства духа сачувати, да би непријатеља тако предусрео, који је на очи његове прегазно ватру и остале препреке, које му обрана наместила бејаше.

Што се пак тиче **згоднога тренутка** за покретање свеже резерве на непријатеља, који у нареду продре у шанац — то је и овде као и при свима случајима (кад се хтеде да определи удесан тренутак за ово или слично дејство), — теорија савршено недовољна. Ово одређује само искусно, сигурно око. Све што теорија на се узети може то је, што ће само до неке нацртати околност, при којој је такав посао удесан и могућ. Ако поставимо питање: да ли је удесније покренути резерву за против-напад тада, кад је непријатељ већ готов да у шанац ускочи, или онда, кад је он у неколко већ ушао, — ми не можемо да се не сложимо са маршалом Саксонским, који претпоставља овај последњи случај. Како са материјалне стране, тако исто и са наравствена гледишта, — овај је тренутак најудеснији за резерву с тога, што ће 1, непријатељ бити одиста растројен, а за леђи му стоји пречага, која га у несретном случају може још много више растројити*) и 2., особито с тога, што ће јуриш у подобној прилици много силније поде-

*) Оваким се начином употребљују војске да бајонетом предусретну нападача: на висинама или иза јаруга, размештајући се за то на некоме удаљењу од последњих, а повлачећи се неколко од ивице висине у првоме случају.

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ствовати на наравствену страну непријатељску, јер је много више изненађен. Напријатељ, продрев у утврђење, помишља е је већ победитељ и борба је свршена, те с тога је и неспремнији за борбу од непријатеља, који за то време мисли само још је цела ствар пред њиме.

Напад на утврђење. Постројивши војску у бојни ред, нападач подиже артилерију те да ослаби ватру непријатељску и да удесан отвор на грудобрану начини. При овоме особиту важност имају убадни метци, који могу и против заклоњенога непријатеља дејствовати. Пуцање шупљим зрнима у овој је прилици особито корисно. Осим велике штете, коју војсци чине, она падајући на грудобран, — руше га. Улога коњаничке артилерије стојаће преимућствено у дејствовању против крила браниочевих, и анфиловању непријатељских линија.

Стрелци крећу се напред, да артилерију осигурају. Уз најближе њихове резерве полазе и радници (пионири) да прелаз начине. Густа одељења стоје за њима, да се не излажу узалудним губитцима. Борба у ово доба има чисто артилеријски карактер.

Кад ватра непријатељева ослаби и распоред се његов, сила, војска и утврђења промотре, — тек тада почиње период постепенога приближавања непријатељу. Артилерија, једно за другим мењајући положај, спроводи пешадију до даљине картечнога ношења. Појамно је, да даљина ова, тесно зависећи од предузимљивљивости и смелости артилерије, — не може се у корацима одредити. Овим је начином код Варшаве руска артилерија дотрчала до на 200

кор. од непријатељских опкопа, (батерија пуковника Житова, прошав међу утврђењима и скинув с предњака управо за леђи једномѐ утврђењу, отворила је на посаду његову најгушћу ватру) и ојачаном ватром много припомогла заузећу утврђења.

Сад отпочиње друга периода борбе, периода јуришна, неоспорно најтежи задатак, које само може војска добити. Иза стрелаца иду радници, да оправе путове за наступне колоне. Колоне с разних страна иду на утврђење, гледајући да развуку пажњу непријатељеву, и нарочито обраћајући се против испадних углова, или се труде да обиђу утврђење с крила или и с леђа.

Коњица, која заклања крила и леђа нападној пешадији, треба да куша ако је могуће да обиђе утврђење и да продре у њега с леђа, ако бранитељ нема резерве, или напада резерву, и тим олакшава пешадији напад с лица. Артилерија изједна пуца на шанец са најближе даљине и то продужава дотле, догод је пешадија не заклони.

Достигнувши контр-ескарпу стрелци се заустављају, колоне силазе у ров, старајући се да се уреди и затим по могућности једновремено, и само с довољном снагом, са више страна, нападају шанец. Нема сумње, да је ово тежак одсудан тренутак нападачу, а особито кад је ров брањен, и кад је бранитељ имао кад да у њему подигне разнога рода преграде. У овоме погледу владање руске војске при јуришу на Варшаву, заслужује особите пажње. Руси имађаху спремне стубе од прућа оплетене. Дужина им износаше од ивице контр-ескарпе до палисада у рову. Оне им послужиле као

тако звани „летећи“ мостови, да пређу растојање од контр-ескорпе до палисада и од ових до берме.

По што се грудобраном овлада, замеће се бој у шанцу самоме између непријатеља и резерве, бој, као што горе рекосмо, најважнији и најодсуднији, но у исти мах који излази из границе теоријских истраживања. Лична одважност старешина, само-прегорење војске — то је до чега успех стоји.

3.

Суваров.

(Из Милутина и Шмита).

(Наставак из бр. 11.)

Умни рад Суваровљев нимало му не препре-
чаваше, да у првим годинама службе своје привуче
на се пажњу старешина својих великом вољом и тач-
ношћу у времену својих обвезаности: и као год што
као солдат беше најуљуднији у пуку, исто тако
као официр, беше од свију најревноснији. Одарен
од природе необичном енерџијом и снажном вољом,
Суваров се хваташе за све са великим жаром, љу-
бављу и што почињаше, увек са свим довршиваше.
Из свег срца и свом душом служби се предао бе-
ше, и строго вршење својих обвезаности тераше до
педантизма. С тога он највише и добијаше служ-
бених порука, које је требало тачно извршити. Још
као наредник ишао је изван земље са депешама у
Варшаву и Берлин. После две године своје официр-
ске службе (1756) постаде управитељ провијанта,
а после ђенерал-аудитор-лајтнант. Од тога доба он
поче брже напредовати. Две године доцније ми га

видимо већ као потпуковника и команданта Мемељске тврђаве. Ал тишина команданске дужности мало се слагаше са његовом жестоком нарави; време је рада настало — и зар Суваров да остане у ништавом дремежу? Он навали одмах са молбама, док га напосле не преведу у дејствујућу војску. Он жежељаше да се на самоме делу са војном упозна, јер му све теорије разнолике бежу.

У то време беше велики необичан рат. Малу државу, коју велики владари скоро из ништавила подигаше, цела Јевропа гледаше да сатре. Грозан савез у тајности веже се против ње и све се мере предузму, како би извеснога тренута све на њу на-срнуло. Ал та мала држава имађаше тада на врху великога краља. Моћном руком растера он ту буру пре него што је беснити започела и отпочне војну, која га често довођаше до највеће несреће, али одмах после уздизаше до највишег ступња победне славе. Где нема опасности, тамо није ни славе, и што је већа опасност, тим већа част и слава онемо који је преодоле. Већ четири године Фридрих Велики имађаше тешку борбу са својима снажним противницима: час победитељ а час побеђени, за спасење своје има благодарити, поред личне наравствене преваге своје, особито рђавим плановима својих противника и неслози међу вођама војске њихове. Слободан и решив у вршењу својих предузећа, имао је среће ратовати против таквих војвода, који поред природне неспособности још много страховаху од одговорности.

У сред таквих околности ступи Суваров на ратну позорницу као изображен млад војник у на-

мери да добије овде толико искуства, како би не-
кад и сам могао ратовима и биткама заповедати.
Са изоштреним умом пратио је он све што се око
њего догађало, пажљиво је сравњивао оно што се
ради са оним што би радити ваљало, и тако сазри
у њему његова система која му славе донесе. Први
војнички покушаји Суваровљеви беху при заузећу
Кросена и у битци код Кунесдорфа. У последњему
походу седмогодишњег рата он је био у одељењу
ђенерала Берга и заповедао је сам особитим лаким
одредима. Бенерао Берг изразио се о потпуковнику
Суварову као о отличном коњаничком официру: „Брз
је при проматрању, одважан у битци а хладнокрван
у опасности.“ У тима појединим приликама појави-
ше се а можда и родише она својства Суваровљева,
која доцније беху главне црте свију његових вој-
них предузећа: предузимљивост, енерђија, решивост,
уметност.

Тајва беше прва војна у којој и Суваров учеш-
ћа имађаше, и сад долази питање: какав је упеча-
так учинило на њ оно што је видео, и какве је пој-
мове могао добити од онога што се радило? Ум ње-
гов тако бистар и ведар никако није могао да при-
стане на онај начин и пут, којим иђаше рат против
прускога краља. „Ја сам пошао био право на Бер-
лин“ — рече он после Кунесдорфа — а тиме је
хтео да преговори главнокомандујућем. Шта је мо-
гао он мислити, кад је видео међусобну шкодљиву
завист међу војводама, који би пристали пре, да
уступе победу непријатељу, него својим тобож са-
везницима, — кад је видео њихово ћутање поред
огромних средстава, њихову тихост, нерешивост, ужа-

сни и скоро смешни страх од краља; најпосле како му је било кад је се убедио, да цела система и сво њихово искуство може служити као образац како **не треба ратовати.**

Године 1762-ге, кад царица Катарина дође на владу, прекине тај штетан за Русију рат, позове своју војску натраг и Суваров послан буде са некима извешћима у Петроград, и ту се први пут представи царици Катарини. Тада је већ био пуковник и добије Астрахански пешачки пук. Он је често био са својим пуком у престолници, учествовао је при учевном логоровању и маневрима код Царскога Села, и тако императорица њега позна као ваљана и даровита команданта. Али Суварову није доста било поштовање ваљаног штапског официра: у најмлађим годинама кипило је у њему жестоко честољубље, ма шта га стало желио је он да достигне славе и одликовања, и одавна тражаше средства за то. Најпосле један случај, као што се вели, помогне му у томе: једном царица Катарина у разговору изрази се, да су сви велики људи имали у себи ма чега особитога, чиме су се одликовали од обичних људи. Те речи ушле су дубоко у душу Суваровљево, он је закључио, да једина достојанства и заслуге не могу да прокрче пут к величини; да ваља пре свега показати се ма у чему особит, оделити се од већине људи; једном речи треба постати **ориџиналним.** Тако би се најпосле могао разјаснити почетак оних особина, које наскоро привукоше на Суварова општу пажњу. (Наставиће се.)